

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 16. maja 1986 - Leto XXXVIII. - Štev. 11. - Petnajstdnevnik - Quindicinale - Abbon. postale - Gruppo II/70 - 500 lir

Slovenski komunisti s tovarišem Natto

Poudarjena nujnost vsedržavne kampanje, ki naj premakne z mrtvega tira postopek za zaščito pravic naše manjšine - Natta o slovenski komisiji KPI: «Organ politične iniciative»

Vsakokrat, ko so voditelji KPI prišli na obisk v naše kraje, je bilo naše manjšinsko vprašanje v ospredju. Rajni tovariš Berlinguer je zaupal svojim spremljevalcem, da je slovenska manjšina pravzaprav edini specifični element, po katerem se Trst in Furlanija - Julijska krajina razlikujeta od ostalih predelov Italije in da je to tudi edina velika zanimivost, zaradi katere je vredno poglobljati se v naše razmere. Ostale probleme, od socialnih do gospodarskih stisk, je mogoče najti domala povsod, od Kalabrije do Sardinije.

Tudi obisk novega generalnega sekretarja KPI Alessandra Natte v Trstu ni bil izjema v tem pogledu. Natta pravzaprav ni prvič v naših krajih in tudi se ne sočča prvič s problemi naše skupnosti.

Predvsem se je mudil pri nas že velikokrat, iz osebnih razlogov pa ga je mikala naša zgodovina, v katero se je poglobljajal še v časih, ko je bil Togliattijev sodelavec.

V zvezi s slovensko manjšino je vsekako za Natto značilnih nekaj dejanj, ki jih bomo sedaj naštetili.

1. Alessandro Natta je v svojstvu predsednika poslanske skupine KPI pred desetimi leti bil prvi podpisnik našega zakonskega osnutka za globalno zaščito Slovencev v Italiji. Tudi danes nosi naš zakon v poslanski zbornici njegov podpis. O njegovi vsebini pa se je Natta tedaj dalj časa pogovarjal s predstavniki vseh slovenskih organizacij, ko je vodil komunistično poslansko delegacijo v Trstu.

2. Alessandro Natta je, kot predsednik komunistične poslanske skupine, podpisnik in soavtor resolucije italijanskega parlamenta, ki spremlja ratifikacijske listine osimskega sporazuma iz leta 1976. KPI je tedaj sodelovala v koaliciji «narodne solidarnosti», resolucijo pa so, poleg Natte, podpisali še načelniki skupin KD (Piccoli), PSI (Lombardi), PSDI (Nicolazzi), PRI (Battaglia) in PLI (Bozzi). V resoluciji je obveza parlamenta, da bo čimprej osvojil globalni zaščitni zakon. KPI je skupaj s socialisti predložila tudi drugo resolucijo, ki jasneje poudarja vsebino takega zakona.

3. Poznavanje naših razmer in prepričanje, da je slovensko narodno vprašanje v mejnih pokrajinah Italije ključnega pomena za ves bodoči razvoj, je Natta dokazal tudi pred kratkim, ko je napisal predgovor knjigi o zgodovini tržaških komunistov («Comunisti a Trieste», ER).

Tokrat je Natta prispel v naše kraje kot generalni sekretar KPI. Zato je velikega pomena dejstvo, da je takoj po svojem prihodu posvetil svoj prvi večer srečanju s slovensko komisijo pri deželnem komiteju KPI.

Srečanja so se udeležili, poleg Natte, še deželni tajnik KPI Viezzi in nekateri sodelavci, za slovensko komisijo pa sen. Jelka Gerbec, članica CKK KPI Aleksandra Devetak, deželna poslanca KPI Boris Iskra in Ivan Bratina, člana deželnega komiteja KPI Miloš Budin in Stojan Spetič, dolinski župan Edvin Švab, predsednik krožka «Tomažič» Ravel Kodrič in zastopnika ZKMI Igor Canciani in Walter Škerk.

Uvodoma je Natto seznanil s trenutnim položajem boja slovenske manjšine za globalno zaščito predsednik deželne slovenske komisije Miloš Budin. Med drugim je poudaril, da je do srečanja prišlo šele sedaj, čeprav je bilo načrtovano in predvideno že decembra lani. Tedaj je sestanek preprečila gosta megla, zaradi katere so člani slovenske komisije, namenjeni v Rim, običali na letališču v Ronkah.

V svojem govoru na tržaški pomorski postaji, posvečenem problemom miru v Sredozemlju, se je tovariš Alessandro Natta dotaknil tudi vprašanja slovenske narodne manjšine in italijanske skupnosti v Istri in na Reki. Omeniti velja, da se je Natta v nedeljo popoldan srečal tudi z voditelji italijanske manjšine v Jugoslaviji in se pogovarjal o njihovih problemih.

* * *

Ni bil moj namen poglobljati odprtih problemov v italijansko - jugoslovanskih odnosih. To je v pristojnosti vaših neposrednih predstavnikov, vendar ni dvoma, da mora naša država, deset let po podpisu osimske pogodbe, izpolniti svojo obvezo o globalni, torej brez področnega razlikovanja, zaščiti slovenske manjšine, ki je prisotna v treh pokrajinah te dežele. Potrebna je zaščita njenega jezika, običajev, številčnosti, po istih kriterijih demokratične modrosti, ki je navdihoval republiko pri oblikovanju znanega «paketa» za Južno Tirolsko, čeprav smo pri uresničevanju teh norm doživeli tudi pretiravanja, ki niso manjša od vrzeli in zamud.

Spoštovanje «drugega» in zaščita njegove drugačnosti pred bedno in krivično nestrpnostjo, je tudi pogoj, da bo «drugi» dober državljan in da se uresniči sožitje v vsem demokratičnem bogastvu.

Zgodovina in sedanjost nas učita, da je treba ta vprašanja reševati s kar največjo širino in velikodušnostjo. Komunisti bomo storili vse, kar je v naših močeh, da bo to uresničeno v zakonih, administraciji, v vsakdanjem življenju.

V duhu iskrenega prijateljstva, pa zato tudi odločno, zahtevamo, naj se onstran meje, v Sloveniji in na Hrvaškem, zagotovi italijanski manjšini podobno globalno zaščito, ki naj premosti vse, kar omejuje ali ovira polno uresničevanje njenih pravic posebne jezikovne, kulturne in narodnostne manjšine.

(Prevod odlomka govora na pomorski postaji)

Takoj zatem je spregovoril Natta, ki je iskreno povedal svoje mnenje. Tudi v Beogradu je poudaril, da je škandalozno spoznanje, da italijanska republika ni bila še sposobna rešiti problema zaščite slovenske manjšine. Posebno še deset let po Osimu.

Tudi KPI je v zadregi ob tem spoznanju, kajti vsakomur je jasno, da nerešeno slovensko vprašanje vzbuja razstoče nezaupanje in užaljenost pri Slovencih.

Storiti je treba veliko več od tega, kar je bilo storjenega doslej. Slovensko vprašanje mora postati predmet vsedr-žavne, ne pa krajevne politike. Z njim je treba seznaniti vso italijansko javnost, kajti nedopustno je, da ima Italija dvojno mero za južnotirolske Nemce in za Slovence v Furlaniji - Julijski krajini. Polovične rešitve pa so nesprejemljive, saj bi bile dokončne.

Natta se je dobro spomnil svojega sre-

čanja z enotno slovensko delegacijo, pred letom dni. Tedaj je iskreno povedal svoje mnenje o Craxijevi beograjski napovedi, da bo v «desetih dneh» sestavljen zakonski osnutek za zaščito slovenske manjšine. Iz lastne parlamentarne prakse je Natta navedel prepričanje, da se zakonodajni postopki zaustavijo vsakokrat, ko vlada napove svoj poseg. Parlamentu je treba omogočiti, da gre naprej svojo pot, kajti vlada in vladne koalicije, kakršne vladajo v Italiji, niso sposobne samostojno rešiti teh vprašanj.

Natta je izrazil tudi mnenje, da je treba stopiti k predsedniku vlade Craxiju in socialistom, naj se zganejo in prevzamejo svoj del odgovornosti, pa tudi k predsedniku republike Cossighi, ki je varuh ustavne zakonitosti, osebno pa tudi občutljiv za ta vprašanja.

Končno je Natta spregovoril o organiziranosti Slovencev v KP Italije, ki

Poseg tov. Aleksandre Devetak

Tajnik naše stranke, tovariš Natta, ni slučajno izbral mir kot eno bistvenih vprašanj, ki ga je treba obravnavati takoj po zaključku našega kongresa v Firencah, saj so se prav s to tematiko spopadali tovariši v posegih, ki so se na kongresu vrstili.

Za komuniste, za stranko, za nas vse predstavlja namreč mir neodrekljivo vrednoto, ki se je ukoreninila v vsej naši zgodovini in ki se odraža v vsaki naši izbiri.

Vprašanje miru ni bilo samo deklarativno, pač pa politična in kulturna obveznost, da se na vseh ravneh naše prisotnosti zoperstavimo logiki vojne in utrjujemo mednarodne vezi in sodelovanje med različnimi narodi in državami.

Iskanje miru in potreba po sožitju in mednarodnem sodelovanju so globoko občutene in vztrajno zasledovane vrednote prebivalstva Furlanije-Julijske Krajine, ker so narodostna in kulturna trenja že prevečkrat tragično označila zgodovinske dogodke naših krajev.

Ob prizadevanju za mir in sožitje želijo komunisti prispevati k pozitivnemu reševanju življenjskih vprašanj naše dežele in k pospeševanju mednarodnega sodelovanja.

Ta je zgodovinska naloga komunistov dežele Furlanije Julijske Krajine, politični in družbeni prispevek, ki ga dajemo in ki nas obvezuje tudi v bodoče.

Pri uresničitvi teh ciljev je potrebno vzpostaviti nove odnose, take, ki bodo zajamčili vsem državljanom, slovenskim in italijanskim, enake pravice in možnosti razvoja: slovenska narodnostna skupnost, ki je sestavni del zgodovine in kulture naše dežele hoče odigrati vlogo subjekta v rasti in razvoju celotne deželne stvarnosti.

Zakonski osnutek za globalno zaščito Slovencev v Italiji, ki ga je predložila v parlamentu komunistična partija si postavlja za cilj ustvariti take pogoje, ki omogočijo, da bi Slovenci v naši deželi lahko dali svoj dejanski bi doprinos k splošnem družbenemu razvoju.

Za tak globalen zaščitni zakon, ki ga preveč let pričakujemo in ki naj zajamči vsem Slovcem v naši deželi njihove osnovne pravice na kulturnem, šolskem in družbeno-gospodarskem področju, so se komunisti že od vsega začetka zavzemali in ga vselej dosledno zagovarjali.

Zahteva po zaščiti manjšin je sestavni del našega pojmovanja družbe in njenega demokratičnega življenja, ki je bogato prav v svoji razčlenjenosti, ne pa v poplitvenju in izenačenju.

Kako je mogoče spregledati narodnostno pestrost v kateri živimo! Furlani trdoživo uveljavljajo svojo kulturno identiteto ob vzporednem načrtovanju svežih gospodarskih osnov tako pred kot zlasti po potresu.

V sosednjih jugoslovanskih republikah, kjer živi italijanska narodnostna skupnost, se stikajo različni jeziki in kulture, ki so tudi živ sestavni del tega dela Evrope in ki jih je potrebno spremljati z enako pozornostjo in občutljivostjo.

Zanikati ali prikrivati prisotnost manjšin pomeni zabrisati raznoliko specifičnost naše zgodovine; zavedati se kulturnega bogastva, pomagati zaživeti v sožitju pomeni izbrati pot sožitja in miru.

Naša dežela naj postane zgled prijateljstva, sodelovanja med narodi in miru, tako preko mednarodnih pogodb kot v zavesti miroljubnega in demokratičnega prebivalstva.

To je naloga vseh italijanskih in slovenskih demokratov, to je osnovno jamstvo, da bo slovenska narodna manjšina v Italiji dobila globalni zakon za zaščito vseh njenih pravic na podlagi ustavnih načel, mednarodnih sporazumov in v sklopu splošnega prizadevanja za socialno in demokratično napredovanje.

mora biti zgled enakopravnega sožitja. Pohvalil je dejavnost slovenske komisije, za katero je dejal, da mora biti «organ politične iniciative» in mora zato povečati svojo dejavnost in svoj vpliv.

Sledil je sproščen pogovor, v katerem so posegli vsi prisotni slovenski tovariši. Vsak je podal svoje sugestije, probleme in vtise. Govor je bil o konkretnih pobudah in nujnostih enotnega nastopanja, pa tudi o tem, kako naj KPI okrepi svoje pobude na tem področju. Iskreno je bilo poudarjeno tudi, da je potreben — poleg notranjega — tudi zunanji pritisk na italijansko vlado in stranke. Natta je izrecno poudaril, da je nalašč dvignil slovensko problematiko v Beogradu, saj je bila njegova tiskovna konferenca mednarodna tribuna, s katero je bilo slišati močan odmev.

Prepričani smo, da je bilo srečanje z generalnim tajnikom KPI Natto zadovoljivo za vse udeležence. Konec koncev ni v tem nekaj izjemnega. Nasprotno, v kratkem bodo podobna operativna sre-

čanja z drugimi vodilnimi organi v Rimu, kar potrjuje nujnost čimvečjega usklajevanja, kajti časa je zelo malo. Na to nas je opozarjal tudi generalni sekretar, ko je ugotavljal, da se zakonodajna doba parlamenta naglo nagiba v zaključno obdobje.

Srečanje z Natto je kronalo nekajmesečno obdobje pomembnih in pozitivnih izkušenj, ki jih nikakor ne gre podcenjevati in jih tudi nekatere obrobne polemike ne morejo zasenčiti. V mislih imamo pobudo slovenskih tovarišev, da se spremenijo kongresne teze in partij-

ski program s specifičnimi poglavji, posvečenimi narodnim manjšinam in slovenski še posebej. To nam je uspelo, saj so novo tezo o manjšinah najprej osvojili v slovenskih in narodnostno mešanih sekcijah vseh treh pokrajin, kjer živimo Slovenci, nato pa enoglasno tudi 17-ti vsedržavni kongres v Firencah. Potrjena je bila naša prisotnost v plenumu centralnega komiteja partije. Krajevni kongresi pa so dali velik poudarek zajamčenju «narodnostno mešanega značaja» KPI, o čemer priča tudi preureditev partijskih struktur našega sede-

ža v Trstu.

Sedaj ostajajo odprta še nekatera vprašanja, ki so v zvezi z nujnostjo čimprejšnjega enotnega nastopanja. Komunisti se strinjamo, saj smo med prvimi opozorili na to, da je prišlo na področju enotnih nastopov do pravega zastojanja. Utvare in čakanje na Craxijev zakonski osnutek so nam vzele celo leto dni, še več. Sedaj pa je skrajni čas, da se obnovijo borbeni nastopi, splošna mobilizacija ljudi, ostrejša politična dejavnost. K temu so klicani vsi tovariši.

st.s.

Sprejeta na vsedržavnem kongresu KPI

Pravice manjšin: nova teza in popravek programu

TEZA 32 BIS

Vprašanje narodnih manjšin in krajevnih jezikov in kultur je v življenju Evrope in širše svetovne skupnosti vse važnejše.

Velike spremembe, ki jih družbe doživljajo, so podprle rast zavesti v skupinah in manjšinah, ki niso samo etnične, temveč tudi jezikovne in verske, in ki lahko prispevajo k obogatitvi posameznih držav in krepitvi nove zavesti o enotnosti različnih narodov v združenju Evropi.

Naloga KPI je, da izzove zavesten odgovor na ta vprašanja s strani vseh demokratičnih sil naše države.

KPI pojmuje vprašanje uveljavitve pravic manjšin kot vprašanje notranje demokracije vsake posamezne države. To pa ne pomeni, da se država, v kateri je organiziran matični narod, ne sme zanimati ali imeti stike s svojimi manjšinami, ki živijo v drugih državah. To velja za našo državo v odnosu do italijanskih manjšin, ki živijo drugje, kot za sosednje države. Absurdni in nenaravni so s tem povezani strahovi za ozemljsko celovitost republike. Ti odnosi so, nasprotno, bistveni za ohranitev živega stika z razvojem lastne matične kulture s strani manjšin in pomenijo važen pozitivni faktor v medsebojnih odnosih sosednjih držav.

Komunisti ne pojmujejo kulture sožitja med italijansko večino in narodno manjšino kot nekaj statičnega, omejenega na medsebojno toleriranje narodnostnih razlik, temveč kot področje konstruktivne dialektike med stvarnostmi, ki so prisotne na istem ozemlju.

Edino tako sožitje lahko pomeni kulturno in gospodarsko obogatitev celotne skupnosti in pripomore k stabilni enotnosti, ki sloni na medsebojnem poznavanju, spoštovanju in zaupanju.

Vse to se pa lahko uresniči samo na osnovi dejanske enakopravnosti, to se pravi v prvi vrsti, da morajo imeti vsi državljani enake možnosti v vsakem momentu družbenega življenja.

Edino specifična in globalna ureditev priznanja obstoja neke manjšine in njene konkretne pravice do lastne identitete in svobodnega razvoja lahko zaščiti manjšino pred močnimi asimilacijskimi pritiski.

KPI se bori za uresničitev teh principov kot stranka, ki se na vsakem področju zavzema za polno izvedbo ustavnih načel in za razvoj italijanske demokracije.

Aspiracije narodnih in jezikovnih manjšin za priznanje lastne zgodovinske identitete in prerod krajevnih jezikov in kultur postavljajo danes v Italiji v ospredje dvojno nujnost, da se v popolnosti zadosti pravicam slovenske manjšine in da se preuredi in dopolni zaščitne norme za francosko-provansalsko in nemško narodno manjšino in za priznanje kulturnih pravic manjših etnično-jezikovnim skupnostim.

Te aspiracije lahko pomenijo važen prispevek k valorizaciji kompleksnega bogastva italijanske družbe in razvoju naše demokracije.

Dodatni amandma programu

«KPI se zavzema za to, da bi čimprej bil sprejet zakon za zaščito slovenske manjšine v deželi Furlaniji-Juljski krajin, ki bi odgovarjal pričakovanjem manjšine same.

Specifičen in enovit zaščitni zakon je pravica državljanov slovenskega materinoga jezika v demokratični italijanski republiki, za razvoj katere so dali in še dajejo dragocen in važen prispevek.

Zaščita slovenske manjšine mora zajemati celotno deželno ozemlje, kjer manjšina živi, z opredelitvijo globalnega sistema norm, ki naj zagotovijo na vseh področjih pogoje za samostojni razvoj in za praktično uresničevanje ustavnih pravic posameznika.

To so principi, na katerih mora sloveti zakonodajno delo parlamenta, ki mora premostiti hude zamude, do katerih je prišlo zaradi volje vladnih sil, ki se pustijo pogojevati s strani nacionalističnih in šovinističnih sil in prilagajajo svoja stališča volilnim potrebam. Takšne pozicije negativno delujejo tudi v drugih situacijah, omejujejo svoboden razvoj manjšin v drugih deželah in poostrejujejo — kot v Zgornjem Poadižju — napetosti in nasprotovanja, ki so zelo nevarna za demokratično življenje.

KPI zagovarja pa nujnost resnega in pogumnega razvijanja avtonomistične politike, ki naj teži k uvajanju na zakonodajni in družbeni ravni takšnih ukrepov, ki bodo vrnili demokratični zagon avtonomističnemu procesu ob sodelovanju široke večjezične fronte družbenih in političnih sil.

Tudi odobritev zakona za valorizacijo etničnih skupnosti in jezikovnega bogastva posameznih dežel in krajev, albanskega, katalonskega, furlanskega, grškega, ladinskega, okcitankega, sardinskega, srbohrvaškega, romskega in scinteskega, skupnosti, ki živijo, avtohtone ali priseljene pred več stoletji, v raznih deželah Italije, mora pomeniti še dodatno izvedbo pluralizma, ki je princip italijanske ustave».

Atomska groza črnih trav

Vreme je bilo lepo, sončno, pomladansko toplo. Vetrč se je poigraval z lasmi otrok, kuštral krošnje ozelenelih dreves, božal svežino trav na kraški planoti. In vendar je bilo v soncu, ali v zraku, nad krošnjami dreves in valovanju trav nekaj novega, grozeče nevidnega, ki je ljudem globoko v srcih zakopano grozo spreminjalo v resnično in prisotno skrb...

Ta, neizrečena, marsikdaj pod izsiljenim nasmehom prikrita skrb, nima nič skupnega s potrošniško histerijo, z umetno propagando ustvarjeno paniko: jedrska nesreča v ukrajinskem Černobilju je pač del človeške zgodovine, nov, težak davek na poti tehnološkega napredka človeštva v sedanji jedrski prazgodovini, posledica energetske lakomnosti in stremuštva veselit po prednosti. Je pretirano visoka cena, ki jo plačujemo vsi, krivi in nedolžni, ker veliki narodi še vedno posvečajo večjo pozornost obo-roževalni tekmi, na tleh in v vesolju, zato pa zanemarjajo raziskave o tem, kako na najboljši in varen način podrediti jedrskega titana, da bo krotek in močan, kakor dobra kobila na kmetovem povodcu.

Kakor tragedija Challengerja in njegovih sedmih vesoljcev, tudi podivjani reaktor v nedrjih ukrajinskih «črnih trav», opominja vsakogar izmed nas, da tehnološka in znanstvena revolucija ni sta nezmotljiva bogova, ki naj ju častimo v tretjem tisočletju, pač pa napor in spodbuda k širšemu občeloveškemu sodelovanju, za skupno blagostanje in varnost.

V očeh tolikih mater sem zadnje dni gledal atomsko grozo, strah pred neznano, skrito nevarnostjo, o kateri sami ne vemo nič (ker nam ni nihče povedal vsega), zato pa drugi nalašč večajo in napihujejo te naše strahove, da bi se z njimi tako ali drugače okoristili, moderni šakali. Strah semena, ki ga je majski veter nehote zasejal v globine človeškega zdravja, med celice, ki se lahko razvijajo desetletja in desetletja povsem normalno, čez noč pa ponorijo in zaledeni-

jo nasmeh ob soočenju s kugo naših dni? Strah? Groza?

Mar ni to v resnici drugi strah, druga groza, ki nam kljuva v podzavesti že leta in leta, po Hirošimi in Nagasakiju? Mar ni to «atomska groza» stoletja, ko se človeštvo zaveda, da stoji ob črnem prepadu svojega konca in ve, da je prepuščeno naključju, spletu interesov in neodgovornosti... Mar ni vroča sapa atomske groze zapihala v naše obraze, kakor puščavski pesek, ki so ga dvigale ameriške bombe na libijska mesta in vojnašnice? Mar ne odmeva njen strašni krohot po dolinah Pešavara?

Kdo je hotel, da čez noč pozabimo na srh, ki nas je spreletaval od Sicilije do Skandinavije, ko so atomske letalonosilke križarile (in še plujejo) po Sredozemlju? Ko so pristajale v tržaškem zalivu?

Ljudje so se vedli pogojeno, kot če bi jim ukazoval televizijski Veliki brat: naskakovali so veleblagovnice, zavračali radič in sveže mleko, kopicili mineralno vodo, moko in sol, kot za vojno. Čeprav ne vedo, da bi nova vojna, tretja, vseuničujoča, milijonkrat radiotivnejša, trajala samo tričetrt ure do zadnjega vzdih na našem planetu. Za tričetrt ure šviganja raket in bliskov atomskih min na Krasu pa ni treba velikih zalog. Celo pol litra mineralne vode je preveč, za celo družino.

Kdor se je zaskrbljeno oziral v jasno nebo, čutil na obrazu s sončnimi žarki tudi vročino jedrskega požara, vohal v vetru vonj ožganih ukrajinskih črnih trav, naj pomisli, da so bile vse to le sanje, mračne slutnje možne bodočnosti, če ne bomo zaustavili bojnih klicev in izživov preko oceanov. Černobilj je daleč, tam za Karpati, v ukrajinskem Polesju, toda pod Krasom zakopane atomske mine, atomske bombe v trupih vojnih letal pri Avianu, raketna oporišča v Venetu in na Siciliji, ameriške letalonosilke v zalivu, konice sovjetskih raket, uperjenih na vse to... Se mar tega ne bojimo, vsaj v tolikšni meri kot radioaktivnega

joda v regratu po prvem majskem dežju?

Černobiljski oblak je mimo, razpihali so ga sveži evropski vetrovi. O njem bomo še veliko pisali in polemizirali. Sedaj moramo odpihati še težke moreče oblake sovražne propagande, političnih špekulacij, namerne panike. Stvarnosti lahko pogledamo v oči brez ideoloških predsodkov: jedrska energija je tvegana, če jo podrejamo potrebam gospodarskega razvoja, toda atomska vojna ni več tvegana. Je konec.

Stojan Spetič

DAROVI IN PRISPEVKI

V sklad Dela so ob poravnavi naročnine prispevali tovariši:

Kante Ivan iz Gabrovca L. 4.000, Terčon Venceslav iz Mavhinj L. 4.000, Pecikar Anton iz Devina L. 4.000, Grgič Karlo iz Bazovice L. 10.000, Zagar Josip iz Padrič L. 34.000, Blasina Josip od Briščkov L. 4.000, Slavec Karlo iz Doline 20 L. 4.000, Čuk Berto iz Trebč L. 4.000, Černjava Franc iz Gabrovca L. 4.000, Ciacchi Daniele iz Lonjerja L. 4.000, Vatta Francesco iz Trsta L. 4.000, Svetlič Mila iz Sosljana L. 14.000, Svetlič Alberto iz Saleža L. 4.000, Čok Rozalija iz Lonjerja L. 14.000, Doljak Marcel iz Samatorce L. 4.000, Furlan Franjo iz Saleža L. 14.000, Jarc Emilio iz Doberdoba L. 8.000, Bandi Mario iz Doline L. 4.000, Sancin Josip iz Doline 112 L. 5.000, Maver Miran iz Boljunca L. 5.000, Žerjal Danilo iz Boljunca L. 10.000, Žerjal Diko iz Boršta L. 5.000, Kraljič Darjo iz Prebenega L. 4.000, Kuzmič Jordan iz Prebenega L. 4.000, Čok Leandro iz Lonjerja L. 9.000, Colja Ladi iz Nabrežine center 84 L. 4.000, Legiša Josip iz Praproti L. 4.000, Milič Luciano iz Samatorce L. 4.000, Klun Antonia iz Boljunca L. 4.000, Gabrovec Palmino iz Praprota L. 10.000, Škerk Angelo iz Praprota L. 4.000.

Ob svoji 75. letnici daruje tovariš Zega Josip, Nabrežina kamnolomi 25/t, L. 100.000 v sklad Dela.

Ob 1. obletnici smrti Rozalije Ota (10.5.1985) daruje mož Josip iz Boljunca L. 30.000 za Zvezo borcev Boljunec in 30.000 za KD «F. Prešeren».

V spomin na pokojnega Žankota Zobec darujeta Milka in Gigi Granduc, Boljunec 94, L. 10.000 v sklad Dela.

Ob smrti tovarišev Slavka Pertota iz Nabrežine in Marije Blažine vd. Šemec iz Cerovelj izreka sekcija KPI Devin-Nabrežina iskreno sožalje svojcem in prispeva L. 50.000 v sklad Dela.

V spomin na tovariša Ludvika Švaba darujeta Drago in Meri Ota iz Boljunca L. 30.000 za sekcijo KPI Dolina.

V spomin na moža Josipa daruje Prašelj Fani iz Devinščine L. 14.000 za Delo.

«Parteri in parterce» pod mlajem v Dolini

Katastrofa, po kateri stvari ne bodo kot prej

Svet po Černobilu

SANDI SITAR

Ko je Titanic, zadnji dosežek takrat moderne tehnike, odplul na svojo prvo vožnjo čez Ocean, je bil ponos človeške civilizacije, veljal je za najboljšo ladjo, predvsem pa za nepotopljivo. Toda naletel je na ledeno goro in iluzije je bilo konec. Ladje so plule dalje, in kmalu so jih z čezoceanskimi poleti nadomestila letala. Toda slepega zaupanja v tehniko je bilo konec.

Človek se je znašel v svetu, ki se je za čedalje višjo ceno povečanega tveganja razvijal dalje v smerih, ki so jih mnogi kritizirali, nekateri pa so iskali in predlagali tudi alternativne rešitve. A pozivi »nazaj k naravi!« in podobni doslej niso uspeli bistveno preusmeriti življenje. Morda mera slabih izkušenj še ni bila polna, čeprav se je svet nekajkrat znašel na usodnem robu. Medtem ko pesimisti dandanes razlagajo najbolj črne prihodnje dogodke, pa so optimisti mnenja, da bo šlo približno v tej smeri povsem dobro dalje, glede potrebnih sprememb pa je zavest tako napredovala, da ne bo potrebno novih skrajnih pretresov. K splošnemu osveščanju in nekaterim bistvenim premikom naj bi pomagala že zavest o sedaj najbolj preživetje človeštva ogrožajočih dejavnikih, med katerimi so:

- demografska eksplozija prebivalstva,
- medčloveški odnosi — od medosebnih do meddržavnih in medrazrednih,
- ekološka problematika in od te predvsem — nevarnost atomskega samouničenja.

Slednji dejavnik — »atomska nevarnost« zaveda ne le nevarnosti iz arzenalov jedrskega orožja, ki ga je že za 50-kratno uničenje življenja na Zemlji, ampak se v dobri meri obrača tudi proti miroljubni uporabi jedrske energije, ki želi biti človeštvu v korist, za premagovanje energetske krize v obdobju, ko je začelo neobnovljivih virov resno primanjkovati, obnovljivi pa tehnološko še niso v takšni razvojni fazi, ki bi omogočila zadovoljevanje obstoječih in še vedno hitro naraščajočih energetskih potreb.

O tej problematiki je veliko razhajanj, odpori proti jedrskim elektrarnam pa vztrajno narašča-

jo, posebno še po občasnih tehničnih ali drugačnih zapletih v kateri od skoraj 400 že delujočih elektrarn. Nobena nesreča v njih pa doslej še ni bila tako usodna kot ta, ki jo pravkar doživljamo. Zato bo imela za nadaljnji razvoj energije nedvomno tudi doslej najbolj radikalne posledice, pa ne le za energetiko, marveč tudi za mnoga druga življenjska področja. Večkrat radi označimo kakšen dogodek s pridevnikom »prelomni«. Kaže, da bo katastrofa v Černobilu zanesljivo pridobila takšno oznako. Že sedaj lahko zapišemo, da svet po tem dogodku ne bo več čisto takšen, kot je bil pred njim.

Kaj se je pravzaprav zgodilo in kaj se še dogaja v Černobilu?

Kraj leži ob zbiralnem jezeru na reki Dnjeper in kaže vse znake po enotnem, širokopoteznem načrtovalnem posegu povsem spremenjenega okolja. K temu je pripomogla predvsem tamkajšnja lokacija šestih jedrskih elektrarn, vsake z močjo 1000 MW (JE Krško 625 MW). Dve sta še v gradnji, prve štiri pa so začele delovati v letih 1978, 1979, 1982 in 1984. Kaže, da je prišlo do nesreče prav na najmlajšem, četrtem energetskem bloku. Takoj so ustavili tudi preostale tri dotlej delujoče bloke v Černobilu, pa tudi vse ostale jedrske elektrarne te vrste v Sovjetski zvezi in izven nje, vseh skupaj je menda 20.

Posebnost teh elektrarn je v tem, da so v njih gorilni elementi vloženi v navpične odprtine v orjaški kocki iz grafita. Grafit deluje kot upočasnevalec nevtronov, v JE Krško ti izgubljajo hitrost v vodi, pri obeh tipih JE pa voda prenaša proizvedeno toploto iz reaktorja posredno proti parnim turbinam. Grafit namesto vode omogoča skoraj poljubno večanje moči takšnih jedrskih elektrarn, pa tudi proizvodnjo urana kot eksploziva za jedrsko orožje. Za černobilski reaktor sovjetski viri sicer zanikajo, da bi delal

za vojne potrebe, vendar pa je kar precej znakov, ki kažejo, da ni povsem tako.

Do nesreče v Černobilu je prišlo v noči med 25. in 26. aprilom (petek-sobota), verjetno po kombinaciji kakšne tehnične napake na obrobju reaktorja, nato pa serije napačnih ali onemogočenih ukrepov »človeškega faktorja«. Nekateri menijo, da je zaradi vibracij reaktor-ske stavbe izskočilo iz ležišča dvigalo za menjavo gorilnih elementov in da je morda celo padlo ter poškodovalo cevi primarnega kroga. To so domneve, vsekakor pa je verjetna predhodna poškodba takšne vrste, da je onemogočila zadostno hlajenje jedrske sredice — orjaške grafitne kocke z vložnim gorivom. Temperatura je začela naraščati, gorilni elementi so začeli pokati, izhajati so začeli vnetljivi plini in kmalu je vso zgradbo napolnil ogenj. Treba je pripisati, da te vrste reaktorji nimajo zaščitne jeklene posode (kot jo ima JE Krško), zato se je stanje stopnjevalo do eksplozije, ki je raznesla večji zgornji del stavbe. Očividci opisujejo, da so tedaj segali plameni tudi 30 metrov visoko. V vročini je grafit spremenil svojo strukturo in lastnosti (strokovnjaki imenujejo ta pojav »Wignerjev efekt«, nekateri so pred njim v teh elektrarnah že vnaprej svarili) ter je pričel goreti. Hkrati so izhajali v okolico radioaktivni izotopi. Vročina in sevanje sta otežila kakršnekoli sanacijske posege. Še največ so jih izvedli iz helikopterjev, s katerimi preletavajo goreči reaktor in ga zasipavajo s peskom, kovinami, borovo kislino in kdo ve s čim še. Čeprav so nametali na pošastni vulkan radioaktivnosti že na tisoče ton materiala, jim požara ni uspelo zadušiti, prizadevajo pa si zmanjšati vsaj uhajanje izotopov in razširjanje požara na sosednji reaktor. Takšno stanje menda še kar traja, njegov izid pa še ni jasen.

Veliko je bilo ugibanj o tem, koliko smrtnih žrtev je zahtevala doslej ta nesreča. Sovjeti jih priznavajo nekaj, domneve govore o več sto ali celo nekaj tisočih. Morda takoj mrtvih res ni bilo veliko, prav verjetno pa je bilo zelo močno ožarčenih že toliko oseb, da bo število žrtev znatno večje. Posegi v (s smrtnimi dozami) kontaminirani prostor pa so še vedno nujni. Lahko si predstavljamo, da se v Černobilu dogajajo prava herojstva, ko skušajo tam preprečiti še hušjo katastrofo, ne le za, marveč tudi za najširšo, kar planetarno okolico. Zato je razumljivo, da vsi hlastamo za novicami iz Černobila in upamo na skorajšnje odrešujoče sporočilo, da vsaj gori ne več in da ni novega raztrosa radioaktivnih elementov.

Novice iz Černobila so bile spočetka zelo pozne in skope. Ko ne bi bilo čutiti posledic v sosednjih državah in ko bi v sam kraj ne gledalo satelitsko oko, bi morda sploh ne prišle. Da pa so Sovjeti naposled le prelomili svoj molk in sedaj razmeroma precej in natančno poročajo o tekočem dogajanju, kaže, da je čutili prelom pred — po Černobilu tudi v sistemu njihovega obveščanja. To bi bila lahko ena izmed pozitivnih posledic te katastrofe.

Kako pa je zaradi černobilske katastrofe po svetu?

V prvih dneh so pihali v vzhodni Evropi jugovzhodni vetrovi, zato je odnašalo izotope pretežno proti severozahodu. Med prvimi so ugotovili povečano radioaktivnost na Švedskem, in ker tedaj še ni bilo vesti iz SZ, so se ustrašili, da je kaj narobe z njihovim reaktorjem. Vendar pa so natančni pregledi pokazali, da mora biti izvor kontaminacije drugje, kar se je kmalu potrdilo. Podobno je doživljala začetek širjenja katastrofe iz Černobila Finska. Šele v ponedeljek, 28. aprila zvečer, tretji dan po začetku katastrofe, je SZ prvič uradno, čeprav skopo objavila, kaj se dogaja.

Kontaminacija na sever je medtem zajela že obsežno območje vse do Islandije. V torek, 28. aprila se je veter obrnil v vzhodnik, pri nas v severovzhodnik. Kontaminacija se je začela še južno od že zajetega

«Glas harmonike», že tradicionalno srečanje ob 1. maju pri Domju.

območja. V znatnejši meri je segla prek naših krajev in dela Italije ter na obeh straneh dosegla jadransko, pa grško in turško obalo. Ko to poročamo, je kontaminirano območje nedvomno že večje, saj poročajo o povečanem sevanju celo iz več tisoč kilometrov oddaljene Japonske.

Radioaktivno onesnaženje je zajelo tudi domala vso Jugoslavijo, kaže pa, da v njej najbolj Slovenijo, skupaj z delom sosednje Avstrije. K temu je pripomogla nesrečna kombinacija vetrov, ki so prinesli radioaktivni material nad naše kraje, in dežja, ki je ta material spral na naša tla. Najhujša kontaminacija je bila 30. aprila in 1. maja, dež, ki je padel pred tem, je po nekaterih ocenah prinesel v Slovenijo kar 7 odstotkov celotne količine radioaktivnosti, ki jo je naša dežela doslej v celoti prejela. Tudi če ne bo novih večjih prinosov izotopov, se bomo zaradi tega kar težko otepli z različnimi neugodnimi in škodljivimi posledicami, za katere se že kaže, da se bodo odrazile v katastrofalnih razsežnostih. Da to spoznanje še ni splošno osvojeno, je morda bolje, saj bi siceršnje vzemirjenje lahko le poslabšalo položaj, v katerem je treba predvsem ohraniti trezno presojo in razumno ukrepanje.

Takšno ukrepanje je bilo doslej odlika večine ljudi, ki so bili že po naravi svojega poklica najprej in najboljše seznanjeni z resničnim stanjem in verjetnimi posledicami čemobilne katastrofe pri nas. Po zaslugi vrhunske merilne tehnike, razvite za nadzor JE Krško, predvsem in inštitutu »Jožef Stefan«, ves čas zelo natančno spremljamo obseg radiacije po vseh parametrih, tako da je strokovnjakom in operativcem na

razpolago vselej sveža celovita slika stanja in je mogoče predvideti tudi nadaljnji razvoj dogodkov. Vse varnostne in samozaščitne službe delujejo smotno že skoraj od samega začetka večjega radioaktivnega onesnaženja. Sredstva obveščanja posredujejo občanom obvestila o stanju in potrebnih ukrepih. Pri tem skušajo preprečevati nepotrebna vznemirjenja, vendar pa vzdruževati pozornost ljudi na primerno visoki stopnji samozaščitnega delovanja. Kar tem sredstvom očitajo, je delno razhajanje pri oceni nekaterih dogodkov in pri svetovanju potrebnih ukrepov. Vendar pa te razhajanje niso kriva sredstva obveščanja, ampak so posledica različnih ocen, ki se oblikujejo pri opazovanju pojavnosti, s katerimi se še nismo srečali, vsaj še ne v tolikšnih razsežnostih. Še največji razkorak je opaziti med nekaterimi fiziki in zdravniki. Medtem ko so bili prvi vajeni meriti v okolju tisočkrat manjše vrednosti in se jim zde sedanje izredno visoke, so drugi uporabljali pri diagnostičnih preiskavah tudi tisočkrat večje doze, pa se jim to ne zdi posebno vznemirljivo. Nedvomno bo prišlo sčasoma do poenotenja stališč, kar se bo odrazilo tudi v sporočanju javnosti.

Ker pa skušajo nekateri nesrečo drugih vselej obrniti v svojo korist, je to pričakovati tudi sedaj, oziroma se to že dogaja. Nekateri bodo skušali spraviti v denar tudi preveč ožarčeno robo. Ali pa bodo špekulantsko navili cene svojih, z vidika radioaktivnosti neproblematičnih izdelkov. Nekateri pa se bodo zaprli pred našo ponudbo, četudi bo neoporečna. Konkurenca bo skušala prikazati, da je pri nas hujše, kot je v resnici, pri njih pa bolje. To se ne bo zgodilo, če bomo ravnali resno, kritično, odločno, in tako kot doslej — pred-

sem strokovno. Negativne pojave bo treba javno razgaljati, kadar bo šlo za mednarodne odnose, tudi na tej ravni, pred nami se kopičijo zahtevne naloge, pa tudi drugod niso dosti na boljšem.

To se je v svetu, ki preživlja prelomni trenutek, povsem jasno pokazalo: na tem svetu ni nihče več sam, nihče se ne more zapreti v nekakšne omejitve in se tako povsem ograditi. Na splošno bi bilo mogoče smrti izkušnje v naslednja spoznanja:

Za pridobivanje jedrske energije sta le najboljše tehnologija in upravljanje z njo komaj dovolj dobra, da sta sprejemljiva, dokler ni boljša. Izboljšave pa se ne prestopajo pojavljajo in jih bo čemobilna katastrofa še spodbudila. Pričakovani začasni zastoj v gradnji jedrskih elektrarn in njim namenjena sredstva bo potrebno nameniti za nove raziskave — tudi v smereh alternativnih energetskih tehnologij. Treba bo normirati minimalne pogoje za delovanje jedrskih elektrarn in spremljevalnih sistemov, se odpovedati takšni tehnologiji, kjer zanjo ni potrebnih pogojev, kjer pa so, jih je treba odpreti dosledni mednarodni kontroli. Ko se bodo naravnale zadeve v miroljubni uporabi jedrske energije v to smer, pa bi morali nemudoma doreči tudi problematiko jedrskega (in vsega drugega) oboroževanja, saj to lahko povzroči še neprimerno hujšo nesrečo kot »čemobilski sindrom« ...

Če se bodo stvari v svetu po Čemobilu premaknile v to smer, bo kdaj kasneje mogoče zapisati, da sedanja težka preizkušnja vendarle ni bila zaman.

Dokument za III deželni kongres KPI

REFORMA DEŽELE

Dežela Furlanija-Juljska krajina je od svojega nastanka do danes šla v vse večjo centralizacijo. Statutarni predpisi, ki predvidevajo široko uporabo pooblastil in prenos funkcij, se do danes niso uresničili razen v zanemarljivi meri ali v povsem posebnih in neponovljivih slučajih vezanih na obnovo potresnih področij. Takšna centralizacija — poleg tega, da omejuje izrabo sredstev drugih krajevnih uprav — povzroča birokratizacijo in upočasnitev postopkov, kar je eden od osnovnih razlogov za zelo nizko sposobnost izrabe finančnih sredstev, pri čemer je dežela Furlanija-Juljska krajina na enem od zadnjih mest v državi.

Vsakemu resnemu poskusu decentralizacije se upre, več ali manj odkrito, takoimenovana «stranka odbornikov», to se pravi korporativni in klientelarni sistem oblasti, ki črpa svojo moč ravno iz centraliziranih in nekontroliranih birokratskih struktur.

Bitka za decentralizacijo funkcij dežele v prid pokrajin in občin je torej velika bitka za demokracijo in učinkovitost. Decentralizacija nikakor ne pomeni zmanjševanja enotnosti dežele, nasprotno. Deželna enotnost je dosežek, ki ga moramo braniti z obrambo centrifugalnih teženj, ki se izražajo v raznih bolj ali manj eksplicitnih oblikah.

Z decentralizacijo se lahko ovrednotijo različne situacije v deželi, ki morajo odsevati v primernih političnih in in-

stitucionalnih odnosih. Z decentralizacijo se deželi lahko tudi povrne njeno prvotno osnovno vlogo, zakonodaja, načrtovanje in usmerjanje, medtem ko se aktivno administracijo prepusti pokrajinam in občinam. Pokrajina mora biti (poleg gorskih skupnosti) edini posrednik med občino in deželo.

Na področju gospodarstva, ki ostane v pristojnosti dežele, se morajo ustvariti mehanizmi, s katerimi bodo občine in predvsem pokrajine imele možnost, da njihovi predlogi ne bodo ostali na papirju, kot se dogaja danes.

Vzporedno z decentralizacijo funkcij se mora izpeljati v dogovoru s sindikalnimi organizacijami, prerazporeditev finančnih sredstev in osebja, kot tudi revizija sistema kontrole, ki naj zagotovi homogeno in enotno usmeritev. Takšno reformo se lahko izpelje v okviru sedanje zakonske ureditve. Spremljati jo mora okrepitev moči deželne sveta v razmerju z odborom in še posebej razširitev kontrolne pristojnosti nad finančnimi sredstvi, s katerimi dežela posredno ali neposredno razpolaga. V zvezi s tem bi kazalo ustanoviti posebno komisijo pri deželnem svetu. Deželni statu se mora prilagoditi sprembam družbe v dvajsetih letih od njene ustanovitve in poskrbeti je treba na sestavo pravilnikov za izvajanje samega statuta.

Ta prilagoditev mora biti sad sodelovanja vseh demokratičnih in ustavnih sil in mora imeti kot cilj okrepitev deželne posebnosti, predvsem kar zadeva nekatere važne teme: mednarodno sodelova-

nje v okviru državne mednarodne politike vloga narodnih in jezikovnih manjšin, decentralizacija, odnosi med državo in deželo.

DRŽAVA - DEŽELA - EVROPA

Eden od osnovnih razlogov za posebnost naše dežele je njena obmejnost. Zaradi kratkovidne politike državnih in krajevnih vlad je ta značilnost, vse prej kot da bi pomenila vir bogastva in napredka, bila vzrok za stagnacijo in emarginacijo. In vendar je meja, ki je v preteklih desetletjih bila razlog za velike mednarodne napetosti, danes, po osimskem sporazumu, postala važna dobrina, saj nudi stalne možnosti gospodarskih in kulturnih izmenjav, omogoča sodelovanje na industrijskem in znanstvenem področju, valorizira etnično bogastvo s prisotnostjo narodnih manjšin in posebej slovenske. Da se vse to lahko uveljavi je potrebno premagati dva sovražnika, ki so na tem ozemlju močno ukoreninjeni: asistencialistična miselnost in kulturna provincialnost.

Prva je kriva, da se je na delu našega ozemlja utrdilo prepričanje, da se krajevne težave lahko rešuje edino z zunanjo pomočjo. Nujno je, nasprotno, da se omogoči oživitve tukajšnjih energij, ki nedvomno obstajajo. Kulturni provincializem se pa izraža v nacionalistični domišljavosti, kot zavračanje sožitja s slovensko manjšino, kot zapiranje vase. To zavira nacionalne in evropske poten-

ciala naše dežele in še posebej Trsta.

Edino na osnovi odprtosti do sosednjih držav, v prvi vrsti Jugoslavije, srednje in vzhodno-evropskih držav, od Balkanov do Sredozemlja, bo naša dežela mogla najti konkretne perspektive razvoja, tako gospodarskega kot družbenega.

V tem duhu moramo poostriiti bitko proti nacionalističnim silam, med katere se je Lista za Trst že odprto uvrstila.

Na osnovi svojih bitk v odporništvu in povojni dobi KPI lahko dosledno potrjuje svojo vlogo vsedržavne stranke, ki vidi v mednarodnem odpiranju bistven faktor razvoja.

Po našem mnenju je torej nujno, da se nastavi s primernimi ukrepi organsko politiko za valorizacijo naše dežele kot

obmejne dežele. Po hitrem postopku je treba odobriti državni zakon, ki naj omogoča izrabo finančnih sredstev, že vključenih v finančni zakon za leto 1986. Ta predvideva finansiranje načrtov, uporabo sredstev za spodbudo in carinskih ukrepov, kar se mora po našem mnenju konkretizirati v razširitvi na omejenih področjih režima proste cone tržaškega pristanišča, ki naj se primerno poenostavi in okrepi, da omogoči ustvarjanje mešanih družb.

Tej pobudi bi se moral pridružiti državni načrt evropske razsežnosti, ki bi, od sodelovanju države, dežele in EGS, ustvaril pogoje za razvoj in mednarodno sodelovanje.

Ta sklop pobud, skupno z zakonskim predlogom za Julijsko krajino («paket»)

in obnovitvijo proste cone na Goriškem, lahko omogoči nov razvoj naše dežele, ki pa ne bi imel le gospodarski pomen, temveč tudi družbeno vsebino: na prvem mestu mislimo tu na nujnost odobritve zakona za globalno zaščito slovenske narodne manjšine, ki je ne le akt uresničevanja ustave, ampak predvsem osnovna predpostavka za demokracijo in sožitje.

Nujno je, da vlada v tem smislu izpolni dane obljube in predloži svoj osnutek ter da se demokratične sile zavzamejo za sestavo enotnega besedila.

Z naše strani se bomo borili zato, da bo ta tekst vseboval napredna stališča, dosledno z zakonskim osnutkom, ki smo ga predložili, vsekakor pa zato, da bo zakon odobren le ob soglasju enotnega predstavništva slovenske manjšine.

Aktivna politika za obmejna področja predpostavlja in obenem krepi položaj miru. Podpreti je treba realnost «odprte meje», ki izraža dobre odnose med Italijo in Jugoslavijo, z dopolnjevanjem izvedbe določil osimskega sporazuma.

Mednarodno sodelovanje v širšem sklopu Alpe Jadran se mora okrepiti. Toda če hočemo zagotoviti naši deželi bodočnost miru in uveljavitev kot povezovalca v mednarodnih stikih, moramo premostiti zgrešeno strateško pojmovanje, zaradi katerega se je v naši deželi nakopičilo številno jedrsko orožje. V ta namen predlagamo ustanovitev področja varnosti in sodelovanja, brez jedrskega orožja, kot razširitev na meje Treh Benečij predloga palmove komisije v okviru procesa za dvostransko razorožitev. To bi lahko bil prvi korak, po postopku, ki ga je predlagala ista komisija, k ustanovitvi področja varnosti in sodelovanja, ki bi zajelo, poleg vzhodnega italijanskega ozemlja, tudi Avstrijo, Jugoslavijo in Madžarsko. Kot prvo dejanje predlagamo deželno konferenco o mednarodnem sodelovanju med zainteresiranimi državami. V tem okviru je treba tudi obravnavati vprašanja odstranitve vojaškega oporišča ZDA v Avianu in odprave jedrskih min ob meji.

V Mečani (Špeter) Prvi maj s KPI

Paljavec in Blazetič o naših problemih

Na prvi maj, praznik dela, so se aktivisti in prijatelji KPI iz Nediških dolin zbrali v lepi gorski vasi Mečana v občini Špeter.

Prvomajski «pic-nic», ki postaja že prijetna tradicija krajevnih sekcij, je privabil predvsem številne mlade, družine z otroci in tudi kakega predstavnika «stare garde». Bil je lep praznik na odprtem, v krasnem okolju Nediške doline. Sestri Valentina in Angela Petričič sta z zamisljivo loterije popestrili program, ki je sicer obsegal ljudsko glasbo s harmoniko, na katero je igrala Angela in znani glasbenik, domačin Anton Birtig. Pravi domači pic-nic.

Prišel je seveda na vrsto tudi politični del. Najprej je spregovoril Ivo Paljavec, predstavnik CGIL, ki je podčrtal zaskrbljenost sindikata za zaposlitev in

povabil vse delavce, brez političnih razlik, da se zavzamejo za reševanje problemov Nediških dolin.

Govoril je nato pokrajinski svetovalec Pino Blazetič, ki je obravnaval splošne teme političnega življenja: ogrožanje miru, vprašanje dela, ekološka nevarnost, zaščita slovenske manjšine.

O zadnji temi je Blazetič predlagal, da bi se sekcije KPI Nediških dolin pridružile pripravljalnemu odboru za manifestacijo v Rimu 22. maja, kjer bodo zahtevali zaščito vseh manjšin v Italiji, torej tudi slovenske. Napovedal je tudi, da bo KPI v Špetru Slovenov organiziral deželno srečanje o sledečih točkah: zaščita, razvoj obmejnih področij, deželni načrt za razvoj gorskih področij in zaščita okolja.

DRŽAVNE UDELEŽBE

Ena od osnovnih oblik prisotnosti države v deželi so družbe z državno udeležbo.

Propadanja teh družb ne moremo imeti za usojeno. Zanj je kriva, poleg mednarodne krize in gospodarskega preustroja, tudi nesposobnost direktije Državnih udeležb v preteklosti. Ta težnja se lahko obrne, vendar pod pogojem, da se poseže z načrtom za kvalifikacijo in obnovitev.

Ta načrt mora sloneti najprej na razumevanju razvoja in novih usmeritev gospodarstva in pomorskega prometa. Te novosti zahtevajo popolno revizijo celotnega pristopa: od načrtovanja in upravljanja pristaniških dejavnosti, do

modernizacije italijanskega ladjevja, odobritve zakona o državnem brodogradstvu, načrtovanja in raziskovalne dejavnosti Fincantieri. Na teh osnovah se lahko nato rešuje probleme sektorja.

Resni načrti preosnove so nujni tudi na drugih področjih, kjer delujejo družbe z državno udeležbo, za kar so se že zavzeli sindikati in IRI.

Toda vse to je premalo če se istočasno ne pojavijo nove zamisli za preusmeritev tradicionalnih dejavnosti. Deindustrijalizacija bi za Julijsko krajino pomenila nepovratno propadanje.

Podpreti in valorizirati gre zamisel o raziskovalnem središču na tržaškem ozemlju, vendar če se ta ne poveže z utrditvijo in preusmeritvijo tukajšnje industrije, samo raziskovanje izgubi veliko svojih potencialov in ostane ločeno od gospodarske stvarnosti.

Zaradi tega podčrtujemo nujnost, da pride čimprej do konference Dežela-Državne udeležbe kot prilike za razpravo o teh vprašanih in izdelavo konkretnih rešitev.

POTRESNA OBNOVA

X obletnica potresa zahteva od celotne deželne skupnosti analizo tako važne izkušnje.

Positivni aspekt predstavlja obnovitev naselij in struktur za javne usluge, čeprav so nekatere družine še vedno v začasnih bivališčih. Protislovja so se pa pojavila v pomanjkljivostih povezav med obnovo in razvojem, čeprav je v tem morda najnovejši aspekt dveh državnih zakonov. Uspeh obnove gre pripisati tako posameznikom kot izvorni državnim zakonodajci, ki je pristojnosti prenesla na deželo in občine. Pri tem je bila odločilna tudi enotnost političnih odnosov, kjer je veliko doprinesla tudi KPI.

Deželni ukrepi za razvoj niso prinesli nobene novosti na področju gorskega gospodarstva, ki zajema skoraj celotno potresno območje. Potrebno bi bilo, da se podpre razvoj krajevnih potencialov, medtem ko so sredstva ponovno razdelila po teritoriju na podlagi starih zakonov, ki niso in ne morejo pomagati pri razvoju gorskih področij.

Danes je nujno, da se reši vprašanja kot je pomanjkanje delovnih mest, podjetniških pobud in gospodarskih dejavnosti v krajih, kjer so s podporo države in privatnikov zrasla moderna naselja. Ne sme se dovoliti niti da se izničijo napredne izkušnje krajevnih uprav in povrne upravna praksa centralizacije in birokratične uprave dežele. Zato je nujno, da nov državni zakon za dokončno ureditev potresnih območij poskrbi za dograditev zadnjih stanovanjskih in infrastrukturnih objektov, kot za druga vprašanja.

KULTURA

V naši deželi imamo splet znanstvenih ustanov, ki predstavlja veliko investicijo na vsedržavnem nivoju in odgovarja vlogi dežele in Trsta.

To kulturno bogastvo se vključuje v družbeno in kulturno realnost, ki ima velike tradicije. Dokaz za to je prisotnost razpredene mreže skupin, združenj in ustanov, ki kljub zelo težkim finančnim pogojem prirejajo najrazličnejše pobude. Takšna dejavnost predpostavlja veliko povpraševanje družbe po kulturi in to potrebo so politične sile, ki vladajo v deželi, v veliki meri prezrle. Takšno povpraševanje po informiranju in kulturnem razvoju predstavlja namreč veliko družbeno in intelektualno bogastvo spričo krize in sprememb današnje družbe, kaže na potrebo, da se človeku povrnejo sadovi njegove prisotnosti in dela na tem ozemlju. Od tod izhaja zanimanje za krajevno zgodovino, za lastno «identiteto», ki se sooča s svetovnim dogajanjem, v katerem najde svoj okvir.

Prisotnost javne uprave na tem področju pa je vse prej kot zadovoljiva. Raziskovanje in katalogacija podatkov in dokumentov na krajevni ravni, zgodovinski, arheološki, etnološki in lingvistični zemljevidi, ustvarjanje didaktičnega in informativnega materiala bi to kulturno bogastvo ponovno povežalo z družbeno realnostjo in zgodovino. Organska mreža muzejev in knjižnic, ki naj pripomorejo k ohranjanju zgodovinskega in kulturnega tkiva, bi skupnost ponovno povežale s svojo zgodovino.

Pomanjkanje javne pobude na tem področju je pripomoglo k ločevanju posameznih skupnosti: primer slovenske manjšine je najbolj viden, toda ni edini. V tem okviru moramo tudi podčrtati nujnost odobritve zakona za krajevne jezike in kulture, med katerimi je tudi furlanska.

DRUGAČNO UPRAVLJANJE GOSPODARSTVA

Deželno gospodarstvo preživlja obdobje velikih težav in globokih sprememb, ki so prizadele tudi področja, na katerih so v prejšnjih letih beležili močan razvoj. Najočitnejši podatek je število brezposelnih (čez 45.000, pretežno mladih in žensk), nato preureditev največjih industrijskih podjetij in rast, posebno v videmski in pordenonski pokrajini, obrtništvu in terciarnih dejavnosti. Procesi industrijske preusmeritve so zajeli deloma privatni sektor, ne pa javni, in niti niso zajeli osnovne problematike obnove procesov in izdelkov.

Deželna gospodarska politika, ki se je, zaradi velikih finančnih razpoložljivosti, izkazala v podpiranju spontane rasti v prejšnji fazi, je v obdobju krize pokazala svojo neprimernost: pomanjkanje

selektivnosti inštrumentov in njih disperzija, odsotnost koordinacije. Poseganje v «križne točke» je pomagalo, da so se ohranile neodovoljno kompetitivne družbe na račun drugih, ki so bolj aktivne, cilj vzpostavljanja teritorialnega ravnotežja se je zaradi neprimernih kriterijev sprevrgel v ohranjanje obstoječih produktivnih struktur. Gospodarska politika dežele se mora v osnovi spremeniti v več smereh: združitev zakonov za spodbujanje gospodarstva, ki naj zagotovi selektivnost posegov; koordinacija in kontrola finančnih instrumentov; sprememba zastarele politike po sektorjih s podporo raziskovanju in uslugam; večsektorski integriran pristop do vprašanih nerazvitih področij; reforma poklicnega izobraževanja; razširitev inovativnih načrtov, tudi preko posebnih družb, kot je predlagala Zanussi.

Poleg tega je nujno, da se uveljavi metoda načrtovanja, na osnovi katere naj se z jasnimi in strogimi kriteriji delijo finančna sredstva. V ta namen naj se ustrezno spremeni proračunska politika.

Važno vlogo v strategiji razvoja morajo imeti integrirani načrti na teritoriju, ki naj zaobjamejo gradnjo stanovanjskih objektov in odgovarjajočih javnih zgradb, prevoze in komunikacije, ob upoštevanju potreb za zaščito okolja. Z uporabo moderne tehnologije se tako lahko doseže intenziven razvoj in dvigne življensko raven v vseh oblikah. Načrtovanje, ob upoštevanju krajevnih potencialov za čim manjše potrate, mora zajeti na deželni ravni vsa področja, od prevozov, do urbanističnih načrtov in energetske politike, ker edino tako s takšnim «prenovljenim sistemom» bomo lahko ustvarili pogoje za razvoj dežele, v katerem naj posamezni deli prispevajo, in s tem razvijajo, svoje potenciale.

OKOLJE

Zaščita okolja je tema, ki je ne moremo več imeti za nekakšen «dodatek», saj ni slučaj, da predstavlja eno od najbolj občutenih vprašanj v družbi. Danes zaščita okolja ni več v antagonizmu z razvojem, temveč sama predstavlja gospodarski element, saj omogoča ohranjanje sredstev, ki se drugače nepovračljivo uničijo in dviguje kvaliteto življenja.

Tudi v naši deželi je okolje močno ogroženo zaradi mestnih in industrijskih odpadkov, kot tudi zgrešenih kmetijskih izbir. Tudi na tem področju je prisotnost javne uprave široko pomanjkljiva, nepovezana in se sredstva izrabljajo v raziskavah in načrtih, ki so tako omejeni in slučajni, da od rezultatov ne moremo pričakovati konkretnih koristi. Tudi na tem tako važnem področju vlada križanje pristojnosti raznih upravnih nivojev, ki še bolj omejuje možnosti reševanja tako težkih problemov.

KMETIJSTVO

V medsektorskem pristopu, kot ga predlagamo, posebno mesto pripada kmetijstvu. Razvoj politike za okrepitev proizvodnih struktur in uslug podjetjem je odločilna bitka za modernizacijo kmetijstva v naši deželi. Velika večina sredstev, ki ležijo neizrabljena v deželnih blagajnah in so namenjena kmetijstvu, se mora uporabiti za strukturno okrepitev kmetijskega podjetja z razvijanjem raziskovanja, izobraževanja, tehnične pomoči in s trgovinsko politiko, ki naj podpre širjenje tipičnih in kvalitativnih izdelkov. Podpreti je treba tudi združništvo in druge oblike kooperacije.

AKTIVNA POLITIKA DELA

Problem dela mora biti v središču politične iniciative partije. Vzpodbuditi moramo gibanje, ki naj izvira iz baze in zajame vse politične in družbene sile, ker institucije, začeni z občinami. Iz tega gibanja lahko pridejo na dan konkretni predlogi za aktivno politiko dela, ki lahko izrabijo tudi novo deželno zakonodajo.

V deželnem svetu smo volili proti temu zakonu, ne toliko zaradi predvidenih posegov, ki so — čeprav deloma omejeni — primerni (mladinsko zaposlovanje, mobilnost, kooperacija in obrtništvo), kolikor zaradi instrumentov, preko katerih naj se izvaja deželna iniciativa. Za to je predvidena posebna deželna ustanova, ki naj pripravi programe in izvaja posege z veliko avtonomnostjo bodisi v izbirah kot v finansiranju pobud, brez sodelovanja sindikalnih sil v upravljanju. Poleg tega bi ta ustanova imela vse prej kot agilno strukturo, ki bi se prekrivala z drugimi že obstoječimi službami.

Ta opredelitev nas pa ne obvezuje, da se ne bi skupaj z drugimi silami zavzemali za koriščenje možnosti, ki jih zakon nudi in za postavljanje čim naprednejših vsebin tem ukrepom.

Politika dela mora sloneti na načrtih, pri katerih naj sodelujejo dežela, družbene in gospodarske sile. Možnosti za razvoj so odprte na najrazličnejših področjih, od industrije do uslug, turizma, trgovine, kmetijstva, gorskega gospodarstva.

ZDRAVSTVO IN SOCIALNE SLUŽBE

Najprej moramo opozoriti na izredno počasno izvajanje deželnega zdravstvenega načrta, zaradi katerega se iz dneva v dan slabša kvaliteta tradicionalnih terapevtskih uslug in je močno prizadeto uvajanje preventivnih in rehabilitacijskih služb.

To nakazuje na protislovja v vladni večini, ki upravlja sicer napredno ureje-

no področje, saj načrt, k sestavi katerega smo tudi sami pripomogli, prvič obravnava vparašanja kot so pretirane hospitalizacije in pomanjkanje teritorialnih in preventivskih služb. Cilji načrta so v njem jasno začrtani: rekvafikacija in humanizacija bolnic; ustanovitev teritorialnih služb kot alternativa hospitalizaciji posebno za ostarele; posegi, ki naj jih koordinirajo občine, v korist emarginiranih oseb; učinkovitejši ukrepi za prevencijo in higijeno; odprava birokratskih težav, nepotrebnih procedur in dolgega čakanja.

POLITIČNI ODNOSI IN GIBANJA

Petstrankarski odbor, razširjen na Slovensko skupnost, ki vodi deželo, je že dokazal svoja globoka protislovja. Jasna je prevlada KD. PSI je v težavnem položaju in ne more imeti vplivne vloge. Manjše stranke ne pridejo do izraza. V takšni sestavi je odbor upravljal znatna sredstva, ki jih je dežela prejela v zadnjih letih, ni pa bil sposoben uveljaviti doselednega načrta in postaviti gospodarstvo na trdnjše temelje. Kratkoročni programi in klientelarne meto-

de, ki so jih uporabljali, so ustvarili položaj, ki je zelo odporen do sprememb.

Demokratska alternativa je v deželi nujna, zato da se ustvari možnost spreminjanja. Našo vlogo opozicije bomo igrali odgovorno in s ciljem, da se ustvari drugačne družbene in politične koalicije. Zaradi tega zahtevamo korektnost v odnosih med večino in opozicijo, ki naj sloni na izčrpnem informiranju in iskanju širokih soglasij okoli najvažnejših problemov. Ne glede na doseganje takšnih sporazumov je važno, da se v političnih odnosih odpravi prejudicialni moment in uveljavi soočanje ob vsebini odločitev. Na takšni osnovi se lahko okrepijo naprednejše sile v sami večini, ki so nedvomno prisotne. V tem okviru z zadovoljstvom spremljamo obnavljanje enotnosti sindikalnega gibanja. Važno vlogo imajo pri tem tudi razna kot je gibanja žensko ali katoliško in druga, ki so v vrsti vprašanj že posegli z veliko vno, med temi vprašanje zaščite slovenske manjšine in obramba miru. Na ta gibanja gledamo z velikim spoštovanjem, brez kakršnegakoli strumentalizacijskega namena; zavedamo se, da so bistveni sogovorniki v modernizaciji in napredku celotne skupnosti.

HIRANILNICA IN POSOJILNICA OPČINE - TRST CASSA RURALE ED ARTIGIANA OPIICINA - TRIESTE

BILANCA NA DAN 31. DECEMBRA 1985

PREMOŽENJSKO STANJE

AKTIVA

Blagajna	692.647.205
Vrednostni papirji	28.960.784.755
T/R in hranilne vloge pri bankah	15.717.002.953
Posojila	48.343.609.634
Menice za vnovčenje	1.937.309.109
Razni računi	6.413.757.324
Anticipativna aktiva in aktivne izločitve	1.467.877.329
Nepremičnine	2.547.562.070
Stroji in oprema	1.177.741.109
Soudeteleže	119.900.000
SKUPNA AKTIVA	107.378.191.488
Račun rizikov in obvez	586.300.894
Razvidnostni računi	131.877.527.731
SKUPAJ	239.842.020.113

PASIVA

Hranilne vloge in tekoči računi	91.893.743.457
Razni upniki in cedenti menic na inkaso	1.282.044.557
Vežani skladi	1.136.810.693
Skladi knjigovodskih odpisov	902.219.452
Pasivne izločitve	190.168.440
Čisti kapital in razni skladi	9.902.685.749
Poslovni dobiček	2.070.519.140
SKUPNA PASIVA	107.378.191.488
Račun rizikov in obvez	586.300.894
Razvidnostni računi	131.877.527.731

SKUPAJ **239.842.020.113**

RAČUN ZGUBE IN DOBIČKA

DOHODKI

Aktivne obresti na posojila	8.721.583.501
Obresti pri bančnih ustanovah	2.481.145.736
Obresti na obveznicah in dividende	3.825.130.592
Dobiček pri vrednostnih papirjih in menjalnic	270.566.653
Aktivne provizije, povračilni stroški in razni dohodki	875.210.157
Uporaba skladov	154.527.956
SKUPNI DOHODKI	16.328.164.595

IZDATKI

Pasivne obresti	9.747.726.991
Stroški za osebe	2.074.156.613
Davki in takse	388.644.378
Splošni upravni stroški	1.291.157.524
Knjigovodski odpisi	244.231.073
Višanje skladov	511.728.876
SKUPNI IZDATKI	14.257.645.455
Poslovni dobiček	2.070.519.140

SKUPAJ **16.328.164.595**

Rekord Aljoše Škabarja

Atlet Bora Aljoša Škabar je na tekmoivanju v Vidmu dosegel na progi 110 m čez ovire nov rekord Bora z odličnim časom 15"8.

Na študentskem prvenstvu v Trstu se je od (redkih) slovenskih udeležencev zelo izkazal Mitja Možina, ki je zmagal v teku na 100 m z odličnim časom 11"2.

Atleška zveza je medtem sestavila deželno reprezentanco, ki se bo sredi junija v Pulju udeležila iger Alpe-Jadran. V ekipo sta bila uvrščena tudi Mitja Možina, ki bo nastopil na 100 m in v štafeti 4x100 m ter Tanja Kalc, ki bo tekla v štafeti 4x100 m.

Kontovelu ni uspelo

V dodatnih tekmah za prestop v košarkarsko D ligo so igralci Kontovela proti moštvu Alabarda zabeležili dva poraza. Prvo tekmo so izgubili dokaj tesno, v drugi pa so jih nasprotniki presenetili z znatno boljšo igro, ki ni dopuščala nobenega upanja za tretjo odločilno srečanje.

Kontovelski košarkarji so edini od slovenske trojke dosegli končnico, žal pa bodo morali tudi v prihodnji sezoni nastopati v promocijski ligi.

Uspeh odbojkaric

Mladinska odbojcarska ekipa Friulexporta, katero delno sestavljajo igralke Mebla, je gladko osvojila naslov deželni prvakinj v starostni kategoriji do 18 let. V finalni tekmi z ekipo iz San Giorgio di Nogaro so slovenske igralke zabeležile končni izid 3:1, ki jim daje pravico, da se udeležijo meddeželnega turnirja čez dober teden. Igralke Friulexporta so torej na podobni poti kot v lanskem letu, ko so dosegle drugo mesto v državi.

Slični uspeh — deželni naslov — so dosegle tudi igralke Sloge v starostni kategoriji do 16 let. Na turnirju v Povelletu so v polfinalu premagala ekipo iz Casarse, v finalu pa PAV iz Vidma.

Aleksandra Foraus, kapetan ekipe Friulexport

Dijaki «Kosovela» deželni prvaki

V okviru mladinskih iger so dijaki openske srednje šole «Srečko Kosovel» v Trstu osvojili naslov deželnih prvakov v rokometu. V polfinalni tekmi so z 20:15 premagali ekipo, ki je predstavljala goriško pokrajino, v popoldanskem

Spodrsrljaj nogometašev Krasa

V prvi tekmi dodatnega turnirja za prestop iz 3. v 2AL so nogometaši Krasa iz zgornje občine dokaj nerodno izgubili proti moštvu Giarizzole, ki je bilo vsaj na papirju slabše zapisano. V srečanju, ki je bilo na stadionu «1. maj», je Kras prvi povedel s Košuto, po izenačenju pa je utrpel poraz zaradi avtogo-

finalu pa so po zelo napeti tekmi tesno (19:18) zmagali proti šoli «E. Fermi» iz Casarse, ki je predstavljala pordenonsko pokrajino.

Dekleta «Kosovela» so tudi dosegla deželni finale, kjer pa so bila proti šoli iz Campoformida brez moči.

V moški ekipi sta se odlikovala Janez Berdon in Alberto Prelec. Slednji je dal polovico vseh doseženih golov.

la, kar 3 minute preko rednega časa.

V nedeljo se je zaključilo tudi prvenstvo 2AL, ki imelo v prvem delu svojega razvoja v kriški Vesni in bazovski Zarji dve protagonistki turnirja. Vesna je v zadnjem kolu v Domiu visoko premagala domačo ekipo (3:1), Zarja pa je na gostovanju v Foglianu utrpela poraz z 0:2.

Vesna je končala turnir na drugem, Zarja pa na sedmem mestu prvenstvene lestvice.

Ekipe Krasa

Kakšna bodočnost za Jadran?

S številčno odmevno zmago se je Jadran poslovil od letošnjega košarkarskega prvenstva B lige. Nasprotnik Jadranovcev je bilo tokrat moštvo Kidland iz Padove, ki je na lestvici za par mest nad Jadranom, ni pa na noben način hotelo pokazati, da je dejansko boljše in v bistvu je šlo za predstavo v kateri so hoteli tržaški košarkarji pokazati, da so res boljši, gosti iz Padove pa niso nudili tistega odpora, ki bi tako željo tudi uredil.

S 16 točkami je Jadran zaključil prvenstvo B lige na 12. mestu med 16 ekipami. Zabeležil je 8 zmag in kar 22 porazov. Marko Ban in tovariši so dosegli vsega 2468 točk, nasprotniki pa proti Jadranu 2671.

Mimo vseh števil je pred Jadranom nova doba, ki bo pomenila igranje v B2 ligi. Košarkarska zveza bo namreč reorganizirala sistem tekmovanj. Zgornji del

lestvice bo nastopal v novi B1, nižji pa v B2 ligi. V bistvu gre torej za nazadovanje po nekaj letih velikih zmag.

Učinek tega nazadovanja, ki je bilo v zraku že po samem začetku prvenstva bo treba še ugotavljati po začetku prihodnjega prvenstva, ni pa že sedaj mogoče mimo ugotovitve, da je Jadran močno prispeval k ustvarjanju gledališke miselnosti in samozadoševanja. Oba pojma bosta doživela predvidoma šok in odziv občinstva bi znal biti znatno bolj skromen.

Društva, ki prispevajo Jadranu kakovostne košarkarje se zavedajo novega položaja, ni pa posebno težko razumeti, da v skromnih tehničnih pogojih v katerih delujejo in ob nizki selektivni možnosti ne bodo mogla kar čez noč ustvariti take generacije kot je bila sedanja.

10. kongres Zveze komunistov Slovenije

«Več dela, več jasnosti, več socializma»

Ljubljanski kongres le uvodni akord pred junijskim kongresom jugoslovanskih komunistov
Pozdrav tov. Viezzija za KPI Furlanije Julijske krajine - Poudarek na manjšinskih pravicah

Z izvolitvijo Milana Kučana na mesto predsednika CK ZKS se je pred tremi tedni zaključil kongres slovenskih komunistov v ljubljanskem Cankarjevem domu.

V svojem zaključnem nagovoru je Kučan poudaril, kako slovenski komunisti gredo v Beograd s Kardeljevo vizijo o delavskem samoupravljanju kot edinem možnem odgovoru tudi na stisko sedanje krize. Treba je pač več delati, da bo imela Jugoslavija več jasnosti, več demokracije, več samoupravljanja, več socializma. Kdor ponuja drugačne recepte — državni centralizem ali meščansko demokracijo in tržni sistem, v bistvu ponuja destabilizacijo Jugoslavije in njeno podrejanje enemu ali drugemu svetovnemu bloku.

Zato je Kučan pozval komuniste k akciji, kajti dobre ideje lahko uresničimo samo, če prepričajo in mobilizirajo ljudi. Kriza ima rušilno moč in povzroča v družbi tudi moralni razkoj, zato se je treba nasloniti na zdravo jedro, to pa so delavci in mladina.

Prav je, da komunisti obračunajo z vsem, tudi z lastno preteklostjo, brez tabujev, vendar tudi brez popuščanja pritiskom «političnih šušmarjev», ki ribarijo v kalnem.

* * *

Težave so in so take, da jih sami ne bodo presegli, razen če se ne vključimo v širše tokove mednarodnega značaja, če se ne sproprimemo z izzivom tehnološke revolucije in obenem ohranimo zdravo jedro delavskega samoupravljanja kot posebne oblike razširjene demokracije.

Tako bi lahko strnili, v nekaj stavkih, poldrugo uro dolgo poročilo Andreja Marince na 10. kongresu zveze komunistov Slovenije minuli teden v Cankarjevem domu v Ljubljani.

800 delegatov je zasedalo v dvorani s svetlimi kulisami, ki spominjajo na Majakovskega in ruski formalizem dvajsetih leti, nekakšen postmoderni «look» slovenske partije, v kateri se sedaj uveljavlja novo izobražensko-voditeljsko pokolenje. Zato najbrž ni naključje, da je med delegati komaj 60 bivših borcev, poprečna starost pa je 40 let.

Prisotne so delegacije vseh republik in pokrajinskih organizacij ZK, pa tudi partij sosednjih dežel Avstrije,

Madžarske, Italije in celo Katalonije. Komuniste iz naše dežele sta zastopala deželni sekretar Viezzi in deželni svetovalec Boris Iskra, Slovensko kulturno gospodarsko zvezo pa njen predsednik Boris Race.

Kaj je torej povedal Marinc? Uvodoma je ob ploskanju dvorane ogorčeno obsodil «agresivno dejavnost ZDA, pod pretvezo povračilnih in samoobrambnih akcij proti terorističnim dejanjem, na suvereno in neuvrščeno Libijo. Napada ni označiti, je nadaljeval Marinc, drugače kot metodo mednarodnega državnega terorizma in ga ni mogoče opravičevati. Obsojamo vsako obliko terorizma in podpiramo njeno izkoreninjenje. Tembolj, ker je takšno početje tudi napad na svetovni mir in mednarodno sožitje».

Toliko o najbolj aktualnem mednarodnem dogajanju. O ostalih zunanjepolitičnih problemih pa so razpravljali na eni izmed delovnih komisij.

Sedaj pa na kratko o ostalih temah.

Kaj storiti v Jugoslaviji, da se izvleče iz sedanje krize? Odgovor slovenskih komunistov je kategoričen in so si ga spodobili kar pri pokojnem Berlinguerju: «V sedemdesetih letih je centralistično etatistični model izčrpal svoje razvojne možnosti». Na drugem mestu pa Marinc zavrača misel, da bi «močna država» delila pravice in svoboščine posameznikom in narodom. Torej «DA» prilagajanju političnega sistema, vendar samo v že začrtani brazdi delavskega samoupravljanja in pluralizma samoupravnih interesov. O večstrankarskem sistemu slovenska partija seveda noče slišati, pač pa se zavzema za večjo dialektiko v «fronti», se pravi v socialistični zvezi, pa tudi v sami partiji.

Marinc noče trde roke v Jugoslaviji, predvsem pa noče federalnega unitarizma, zato zavrača misel, da bi v federaciji odpravili sistem dogovarjanja in ga nadomestili s sistemom večinskega preglasovanja.

Skratka, premoščanje težav, vendar brez takih novosti, ki bi ogrožale izvirnost jugoslovanskega modela in ga približale vzhodu ali zahodu.

Marinc je dobršen del svojega referata posvetil slovenskemu narodu. Tudi tu je obsodil vsako obliko unitarizma ali separatizma, oblike nacionalne nestrpnosti in podobno. Po njegovem je tu kategorična zahteva: Delavci in delovni ljudje, ki živijo v Sloveniji, so edini suvere-

ni, ki v okviru republike smejo upravljati z rezultati in pogoji svojega dela. Marinc je govoril o enotnosti slovenskega naroda, o odkritem razpravljanju o napakah in problemih pretekle in polpretekle dobe, brez tabujev, toda odklanja vsako misel o narodni spravi, kakršno ponujajo nekateri s sklicevanjem na vojna leta.

Seveda je Marinc omenil boj narodnih manjšin v zamejstvu in jim izrazil šo podporo, kakor tudi napore za enokopavnost Madžarov in Italijanov v Sloveniji in Jugoslaviji.

Težko je strniti itak zgoščena razmišljanja in dileme tega kongresa, v katerega so uprte oči vodilnega razreda vseh ostalih republik in pokrajin, saj predstavlja uvodni akord pred junijskim beograjskim kongresom Zveze komunistov Jugoslavije.

Posebnost kongresa zveze komunistov Slovenije je, da plenarno zaseda samo na začetku in koncu, ostali vmesni čas pa se razdeli na tematske komisije, ki se ukvarjajo s sistemskimi, torej političnimi problemi, gospodarstvom in notranjimi odnosi v partiji.

O glavnih problemih mednarodne aktualnosti je zanimivo poročal Jože Smole.

Uvodoma je začrtal odnos Jugoslavije do pojava terorizma in ugotovil, da je ves svet ravnodušno gledal, kako so razni skrajneži širom po svetu ubijali jugoslovanske diplomate. Tedaj se je marsikomu zdelo, da je tako zločinsko početje pač notranja zadeva, sedaj pa jo jemljejo kot pretvezo za kršenje pravic suverenih držav. Jugoslavija obsoja terorizem, vendar vztraja tudi pri načelnih stališčih in med temi zahteva, naj se Sovjetska zveza umakne iz Afganistana, Vietnamci umaknejo iz Kampučije, Zružene države Amerike pa naj nehajo z agresivnimi akcijami proti Libiji in Nikaragvi.

Jugoslavija, najbrž tudi druge neuvrščene države, bodo podprli najnovejše razorožitvene in mirovne predloge sovjetskega voditelja Gorbačeva, to pa še ne pomeni, da se je neuvrščenost nagnila na vzhod, kot menijo v Washingtonu, pač pa samo to, da gibanje neuvrščenosti pač sodi dejstva in se ne ozira na to, kdo kaj predlaga.

Smole je vsekakor poudaril zaskrbljenost, ker se razblinja ženevski duh dialoga med velesilama.

V drugem delu svojega poročila je Smole pozitivno ocenil premike v raznih

komunističnih partijah, od sovjetske, ki je stopila na pot reform, do italijanske, ki se aktivneje vključuje v sklop evropske levece.

Na koncu je Smole spregovoril o politiki dobrega sosedstva, kjer so potrebne, tudi z jugoslovanske strani, nove pobude.

Na tem področju je namreč še veliko naizkoriščenih možnosti. Smole je v tem okviru govoril o zanimanju za usodo slovenskih manjšin v zamejstvu. To prihaja do izraza v stikih z zamejskimi Slovenci, z večinskimi narodi, z njihovimi oblastmi in naprednimi strankami. «Veliko smo že storili, je dejal Smole, toda to ne pomeni, da je to dovolj. Na tem, za usodo slovenskega naroda življensko pomembnem področju, je potrebna nenehna ustvarjalnost».

Slovenija in Hrvaška sta za razširitev sodelovanja Alpe Jadran, kar naj bo stvar celotne Jugoslavije in bistvena sestavina njene evropske politike, ki temelji na intenzivnejšem vključevanju v najzahtevnejše znanstveno tehnološke projekte v Evropi.

Delegate je na seji te komisije nagovoril tudi deželni sekretar KPI za Furlanijo Julijsko krajino Roberto Viezzi. Visoko je ocenil odprtost in iskrenost razprave, zatem pa je govoril o stališčih italijanske partije po njenem florentinskem kongresu, kjer je skušala najti odговор o različnosti poti v socializem, ki naj ne bo centralističen, pač pa demokratičen, svobodoljuben in delujoč v okviru tržnih gospodarskih zakonitosti.

Viezzi je zatem orisal 4 točke za to, da bi dobro sosedstvo med Italijo in Jugoslavijo preraslo v nove oblike razvoja in sodelovanja. Predvsem je potrebno uresničiti in poglobiti osimske sporazume. V ta okvir spadajo tudi predlogi za spodbujanje oblik gospodarske kooperacije v mejnih območjih naše dežele in Slovenije. Italijanski parlament mora čimprej odobriti zakon o globalni zaščiti slovenske manjšine. Kar zadeva Italijane v Jugoslaviji pa ne gre toliko za odpravljane pomanjkjivosti, pač pa za ohranitev njihove fizične prisotnosti v Istri, kar pomeni, da se je treba zoperstaviti njihovem izginjanju.

Na koncu se je Viezzi zavzel za uresničitev predloga pokojnega švedskega premiera Palmeja za denuklearizirano (brezjedrsko) področje v srednji Evropi in na Balkanu.

Vprašanja naše narodnostne skupnosti, oziroma slovenskih manjšin v italijanskem in avstrijskem zamejstvu, so močno odjeknila na delu zunanje-politične komisije.

Boris Race je bil zanimiv že zato, ker je govoril brez vsakršnega ovinkarjenja. Že uvodoma je označil kot grenke izkušnje v pričakovanju globalne zaščite. Še smo pripravljene delati in tvegati, da bi bil zakon sprejet do konca mandatne dobe italijanskega parlamenta, torej čez dve leti. Toda glavne ovire ostajajo na krajevni ravni, kjer nacionalistične sile izsiljujejo stranke in diktirajo njihovo zadržanje do Slovencev. Sedanja pričakovanja so nekoliko realnejša zaradi razkroja Liste za Trst in dejstva, da je manjšinska zaščita predmet preverjanja v vladni koaliciji petih strank. To pomeni namreč preverjanje Craxijeve lanske v Beogradu izrečene obveze.

Race se je tedaj vprašal, ali bomo Slovenci v Italiji kos novim nalogam. Enotna delegacija je naprimer zadnje čase nekam odsotna.

Race je opredelil, vsaj v negativnem smislu, kakšna naj bo raven zaščite, ko je dejal, da ima Italija do nas velik dolg. Po 40 letih čakanja ne moremo sprejeti polovičnih rešitev, ki nam jih ponujajo nekateri.

Race je govoril tudi o drugih vprašanjih. Naprimer o ugledu Jugoslavije. Zamejci potrebujemo močno, zdravo, ugledno državo, ki izpolnjuje svoje mednarodne obveznosti, kot izhajajo iz osimskega sporazuma.

Dotaknil se je tudi položaja italijanske skupnosti v Istri. Ni nam prijetno, je dejal, če se pravice Italijanov ne spoštujejo na območju, ki je izven bivše co-

ne B. Gre za konkretne primere, kot na primer televizijski pretvornik na Učki, pomanjkanje šol ali zapostavljanje italijanskega jezika. Že dejstvo, da pri nas večina misli, da so Slovencem v Italiji godi bolje kot Italijanom v Jugoslaviji nas mora prisiliti, da razmišljamo in ukrepamo, kajti tako se izniči tudi to, kar je dobrega.

Na koncu je Race omenil gospodarske ukrepe, ki jih je italijanska vlada sprejela za razvoj mejnega področja v Julijski krajini. Potrebno je, da nekaj podobnega ukrene tudi Jugoslavija na svojem področju.

O problematiki koroških Slovencev je govoril, kot rečeno, Feliks Wieser. Svoj poseg je osredotočil na vprašanje poskusov ukinjanja dvojezičnega skupnega šolanja, ki avstrijskim nacionalistom ni več po godu, saj v skupnih šolah delujejo sedaj narodno zavedni slovenski izobraženci, ki za prihodnja desetletja vzgajajo nove rodove avstrijskih državljanov, katerim strpnost, spoštovanje in sožitje pomenijo temeljno vrednoto, dvojezičnost pa pomembno sredstvo uveljavljanja. Zato ga hočejo ukiniti in zelo verjetno je, da bodo avstrijske stranke sklepale prihodnje dni. Potrebna je takojšnja in odločna akcija, da se prepreči getizacija Slovencev, kar je isto, kot jih obsoditi na nezadržno asimilacijo.

Wieser je dal svojstveno oceno široke razprave, ki se je razvnela v Avstriji in Evropi o domnevni nacistični preteklosti bivšega generalnega sekretarja združenih narodov Kurta Waldheima. Ne glede na to, kako se bo končala, je razprava pozitivna, ker razkriva avstrijski mladini spoznanje, da so avstrijski nacisti morili po Evropi in Balkanu in marsikdaj celo prekašali svoje nemške somišljenike. Tako se razblinja laž, da je Avstrija prva žrtev nacizma, na kateri je zgrajen ves politični sistem druge republike v tej državi.

Ponovno odpiranje problema antifasizma pa Avstriji koristi, saj se mladi ljudje začenjajo kritično soočati s preteklostjo in tudi s sedanjimi izbirami. To pa Slovencem koristi, saj krepi prav tiste sile, ki z njimi sodelujejo in jih podpirajo v njihovem boju.

Poudariti kaže, da potekajo te razprave v okviru uresničevanja načela o enotnem slovenskem kulturnem prostoru, ki ga slovenski komunisti želijo tudi natančneje opredeliti, da bi ne bil več vir polemik in natolcevanj.

st.s.

Tradicija prvomojskih kresov se vse bolj oživlja po naših vaseh. Na sliki kres v Prebenegu.